

DOMÁCÍ NÁSILÍ V PRVNÍ A DRUHÉ VLNĚ EPIDEMIE C19

ANALÝZA DAT
Z DOTAZNÍKOVÉHO
ŠETŘENÍ APIC V OBDOBÍ
BŘEZEN 2020
– LEDEN 2021

**ASOCIACE PRACOVNÍKŮ
INTERVENČNÍCH CENTER ČR**

AUTORSKÝ KOLEKTIV
VYDAVATEL: APIC ČR PRAHA
ROK VYDÁNÍ: 2021

ÚVOD

V létě 2020 málokdo očekával, že se naše společnost ocitne opět v další ještě silnější vlně epidemie C19. Tato vlna přinesla po krátkém období uvolnění nová mimořádná opatření na ochranu před koronavirem. Asociace pracovníků intervenčních center ČR (APIC), která bedlivě sledovala situaci osob ohrožených domácím násilím v době první vlny epidemie, byla opětovně připravena intenzivně monitorovat, jak se daří obětem domácího násilí v další vlně.

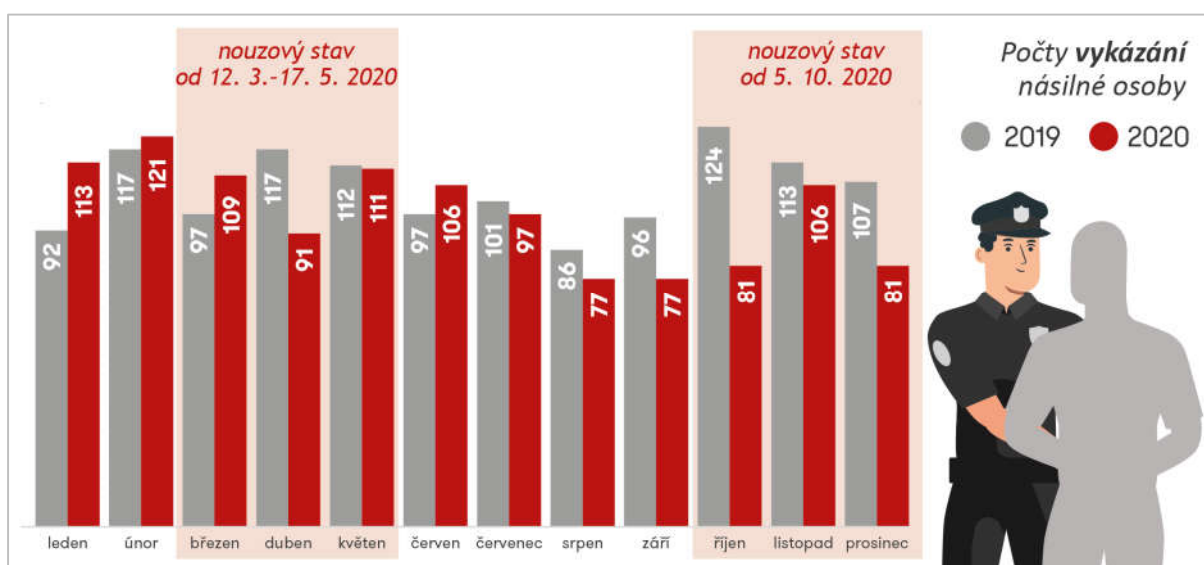
Intervenční centra (IC) jsou službou krizové pomoci osobám ohroženým domácím násilím (DN) a obětem DN, tedy osoby, nacházející se v ohrožení života, zdraví a lidské důstojnosti. Z tohoto důvodu IC v době mimořádné situace aktivně zjišťovala rizika ve vztazích, příčiny eskalujících incidentů a další rizikové faktory, které by mohly mít vliv na život v rodinách i na přijetí adekvátní ochrany pro oběti DN a jejich děti. Monitoring mapoval situaci v rodinách, zaměřoval se na eskalující okamžiky, na chování násilné i ohrožené osoby v době mimořádných opatření a na možnosti osob vyhledat pomoc. Pracovníci IC se aktivně dotazovali na dopady mimořádných opatření na životy uživatelů sociální služby IC a jejich rodin, které pandemie C19 přinesla.

STATISTIKA

APIC dlouhodobě eviduje a vyhodnocuje statistická data týkající se uživatelů IC. Nic na tom nezměnila ani pandemie C19. Naopak, statistická data IC se stala významnými podklady pro analýzu DN v době pandemie a pro srovnání výstupů z mapování v čase a jejich analýzu.

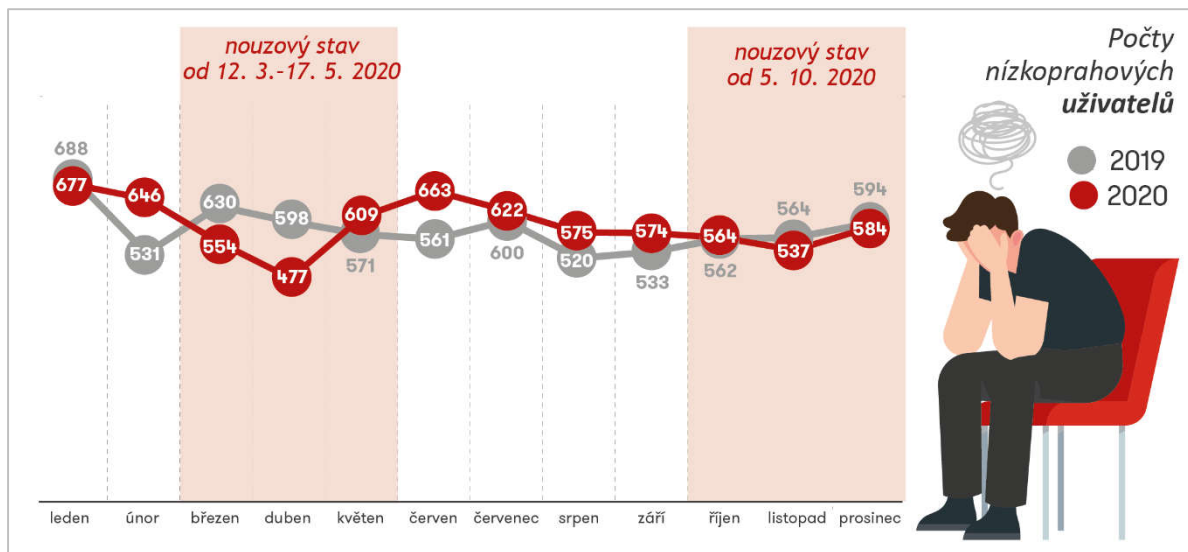
Jak se zavádění mimořádných opatření odrazilo na počtu vykázaní násilné osoby ze společného obydlí (graf č. 1), na počtu zájemců o službu IC (graf č. 2) a na počtu osobních a telefonických kontaktů osob s IC (graf č. 3)?

Graf č.1 Počet policejních vykázaní v případech domácího násilí

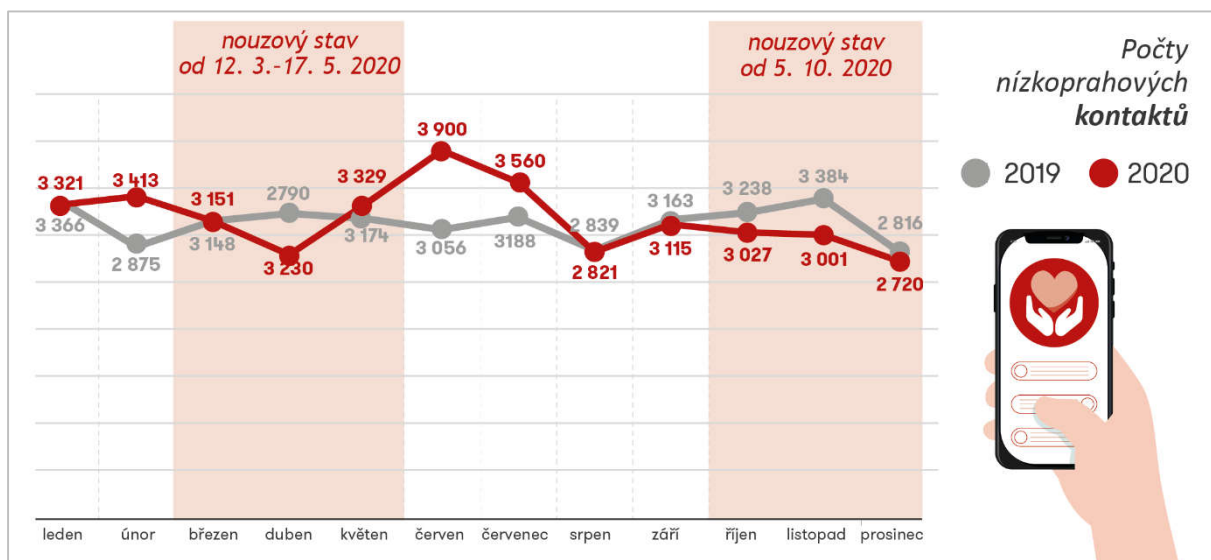
Intervenční centra evidují v roce 2020 celkem 1170 případů vykázaní násilné osoby ze společného obydlí na základě rozhodnutí Policie ČR (dle zákona č. 135/2006 Sb.). V roce 2019 bylo realizováno 1259 případů vykázaní. Počty vykázaní klesají jak v roce 2019, tak i 2020. **Pokles v počtu vykázaní se objevuje jak v roce 2019, tak i v roce 2020, a to jak v měsících mimořádných opatření, tak v měsících jejich rozvolnění.**

Graf č.2 Počet uživatelů služby intervenční centra mimo režim vykázaní násilné osoby ze společného obydlí

V rámci nízkoprahových kontaktů vyhledalo v roce 2020 pomoc IC v ČR celkem 7082 osoby ohrožené, z toho 5973 ženy a 599 mužů. V soužitích bylo násilnému jednání přítomno, příp. vystaveno 510 dětí. Velmi mírný pokles počtu nízkoprahových uživatelů zaznamenala IC obdobně jako Policie ČR v počtech vykázaní. Na rozdíl od policie se to týká jen období mimořádných opatření. **V měsících rozvolnění opatření zaznamenala IC nárůst uživatelů (o 10 %).**

Graf č.3 Počet kontaktů osob s intervenčními centry (osobních a telefonických)

V prvních dvou měsících (červen, červenec) po uvolnění mimořádných opatření prudce počet kontaktů stoupl, ve druhé vlně opatření došlo k poklesu, což koresponduje i s poklesem počtu vykázaní (graf č. 1) i poklesem počtu nízkoprahových uživatelů IC (graf č. 2).

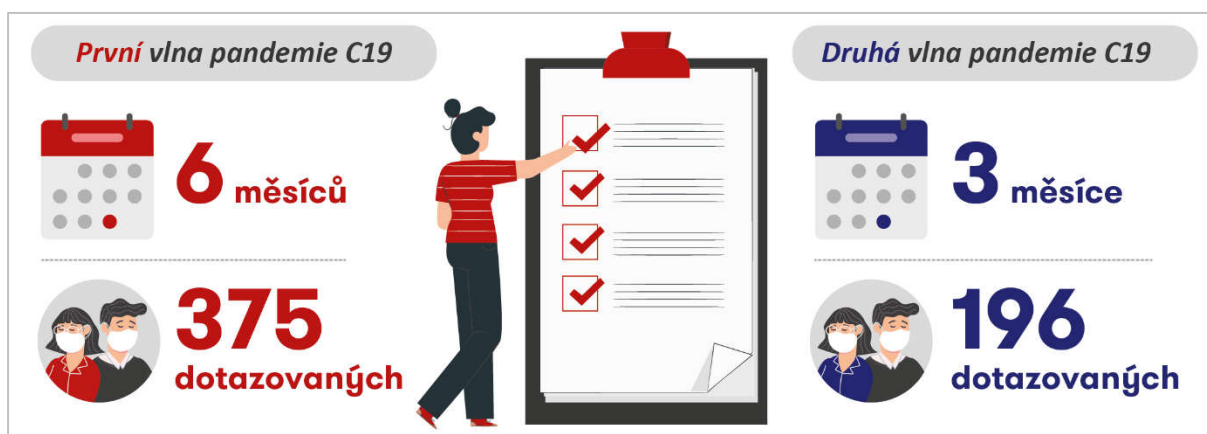
Dotazníkové šetření v období listopad 2020 až leden 2021 – 2. vlna

Cíle dotazníkového šetření ve druhé vlně pandemie byly totožné s cíli vlny první.

Do monitoringu dopadu covidu na rodiny ohrožené DN zapojilo 14 IC. Průzkum probíhal v období od 1.11.2020 do 31.1.2021. Zúčastnilo se ho 196 respondentů, z nichž 27 byly osoby starší 60 let. Ve 122 případech respondentů se domácí násilí objevovalo v rodinách s nezletilými dětmi. 94 respondenti byli oběťmi domácího násilí po vykázaní násilné osoby ze společného obydlí a 102 respondenti požádali o pomoc intervenční centrum nízkoprahově. Průzkum probíhal vyjma dvou krajů na celém území ČR. Respondenty byli uživatelé sociální služby IC (forma ambulantní, terénní nebo pobytová), v režimu vykázaní násilné osoby ze společného obydlí, nebo v režimu nízkoprahovém, tj. bez předchozího vykázaní. Aby bylo možné data srovnat s první vlnou pandemie, použila IC stejný dotazník (příloha č. 3).

Srovnání dotazníkového šetření v období březen až srpen 2020 a listopad 2020 až leden 2021

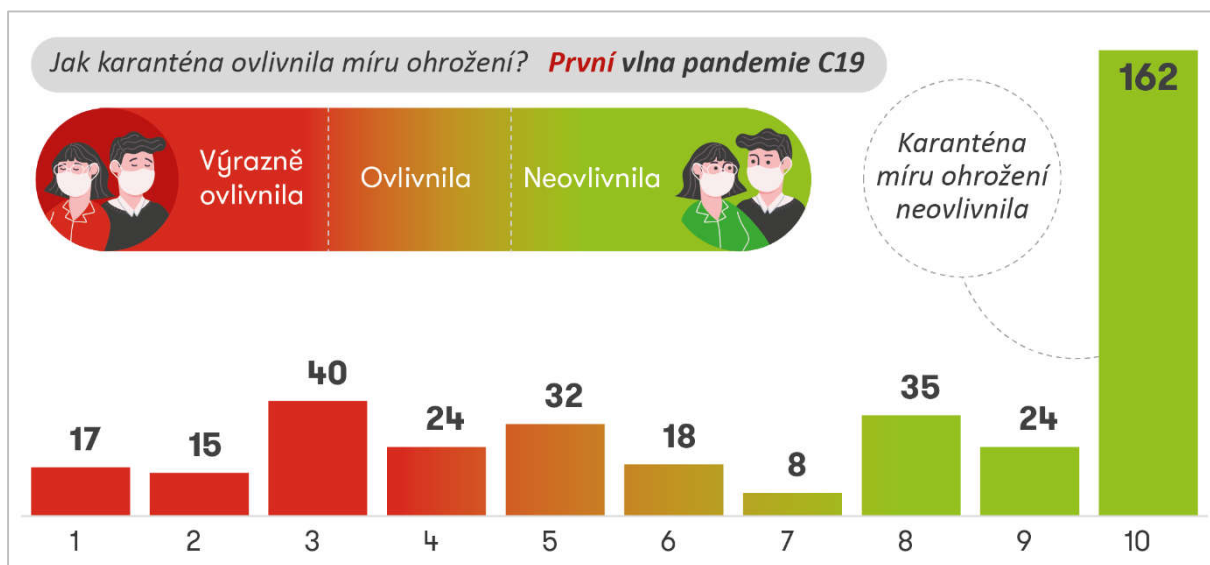
První dotazníkové šetření probíhalo 6 měsíců od března do srpna 2020 a zahrnovalo 375 respondentů. Ve druhém období bylo za 3 měsíce - od listopadu 2020 do ledna 2021 - osloveno 196 respondentů. Druhý monitoring byl časově o polovinu kratší než první a zúčastnilo se ho rovněž o polovinu méně respondentů než prvního dotazníkového šetření.

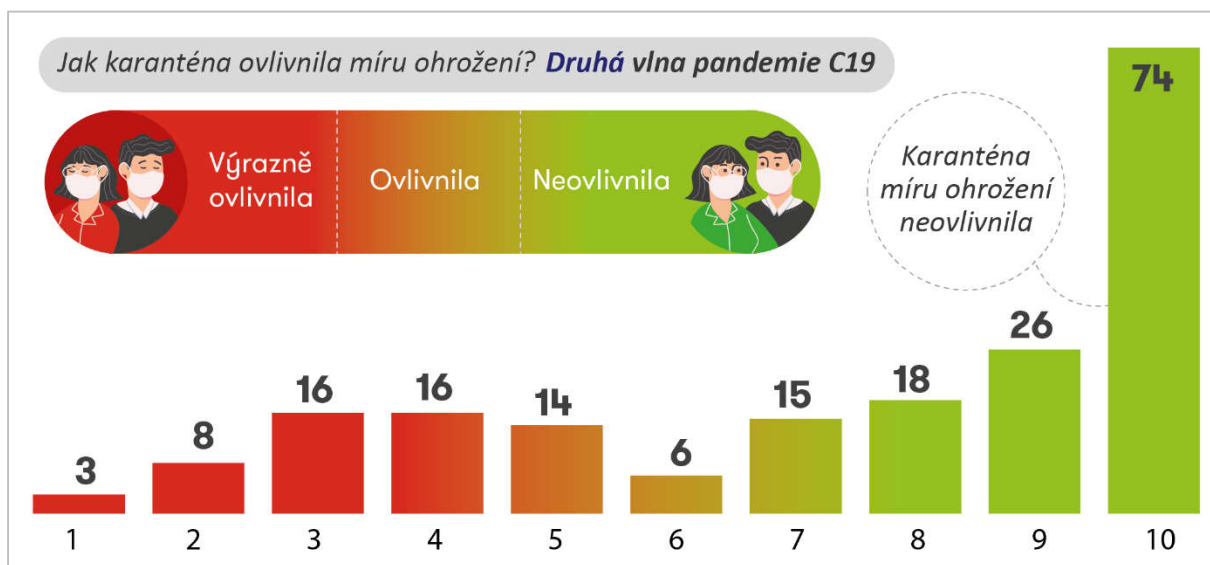
Průběžný monitoring během první i druhé vlny pandemie umožnil srovnání obou období. Jestliže analýza prvního dotazníkového šetření první vlnu epidemie C19 jednoznačně neoznačila za příčinu eskalace nebo vzniku domácího násilí, platí to i pro druhou vlnu?

Z porovnání grafu č. 1 a grafu č. 2 je patrné, že karanténní opatření významně neovlivnila míru ohrožení uživatelů služby IC v ČR.

Graf č. 1 Vliv karanténních opatření na míru ohrožení v první vlně epidemie C19

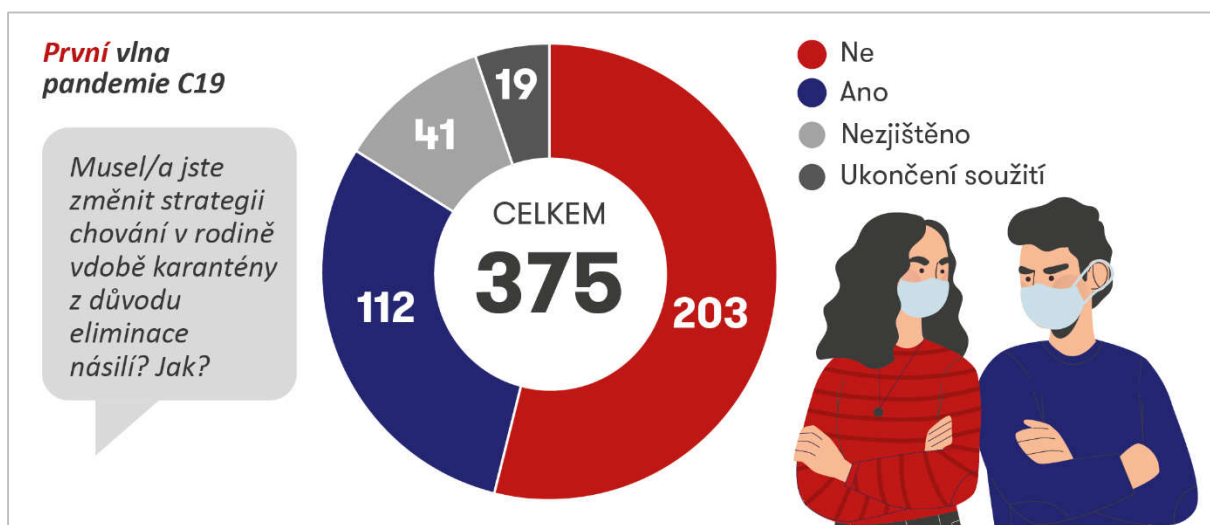
Graf č. 2 Vliv karanténních opatření na míru ohrožení v druhé vlně epidemie C19

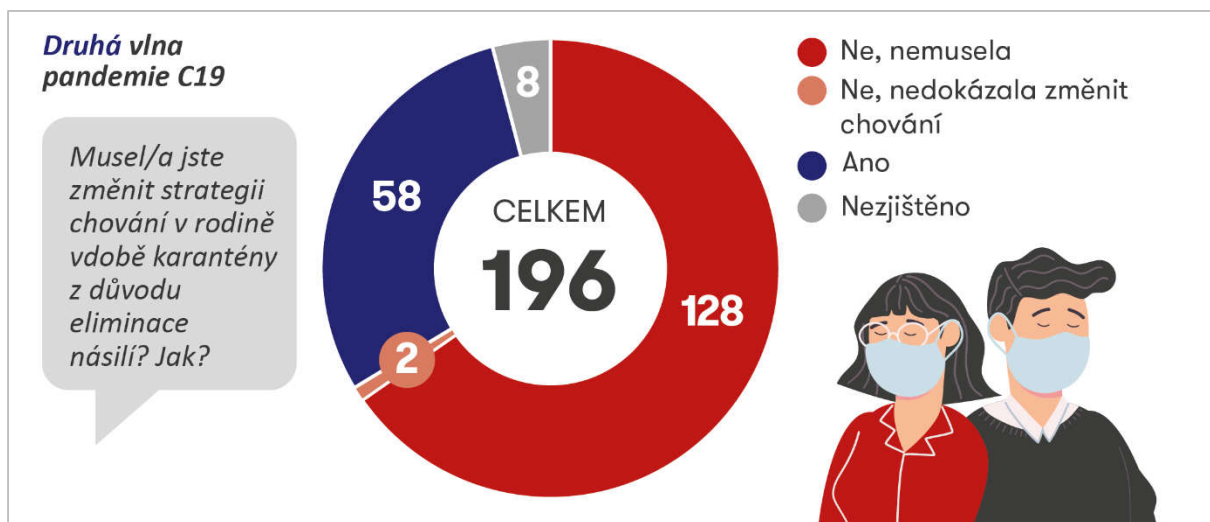
Uživatelé služby intervenční centra, kteří se účastnili dotazníkového šetření v první vlně epidemie C19 sdělovali, že opatření výrazně nezvýšila agresi v rodinách. Změnil se tento pohled obětí domácího násilí během druhé vlny pandemie? Porovnáním grafu č. 3 a grafu č. 4

se ukazuje, že ohrožené osoby, aby eliminovaly incidenty nebo jiné způsoby násilného jednání, nemusely významně měnit strategii chování. Naopak 2. vlna ukazuje na vyšší podíl těch, kdo své chování měnit nemuseli. Porovnáním obou časových úseků se jeví, že slabně pocit ohrožení v době mimořádných opatření („jakoby si lidé zvykli“). Vystává otázka, zda jsou skutečně „zavřené dveře“ a omezení sociálních kontaktů jednoznačnou příčinou nárůstu strachu a pocitu ohrožení.

Graf č. 3 Změna chování ohrožené osoby v době první vlny pandemie C19

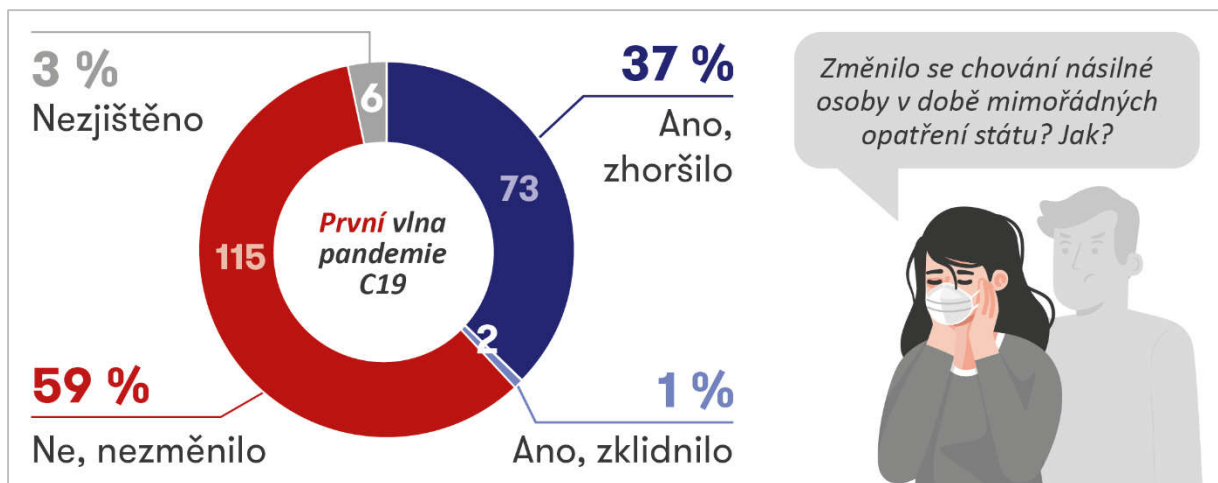

Graf č. 4 Změna chování ohrožené osoby v době druhé vlny pandemie C19

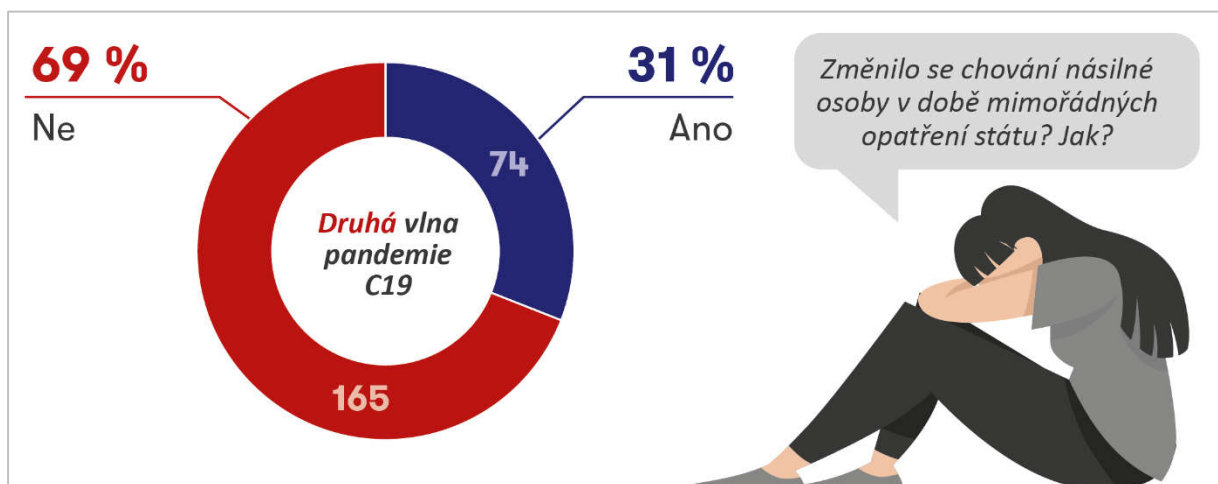

Porovnáním grafu č. 5 a grafu č. 6 se ukazuje, že narůstá procento případů, kdy se chování násilné osoby v době mimořádných opatření zhoršilo. Stále však je podstatně vyšší podíl těch respondentů, kteří sdělovali, že násilné osoby své chování v době mimořádných opatření nezměnili.

Graf č.5 Změna chování násilné osoby v první vlně epidemie C19

Graf č.6 Změna chování násilné osoby v druhé vlně epidemie C19

Celkem 92 % respondentů vnímalo pomoc, která jim byla poskytnuta, jako dostatečnou. Více jak polovině dotazovaných nebránila žádná překážka v řešení situace nebo v kontaktu s pomáhajícími institucemi. Zbývá část respondentů sdělila, že se u nich objevila nějaká překážka, která jim bránila v řešení situace. Přehled takových situací ukazuje tabulka č. 1. (respondenti mohli označit více možností).

Tabulka č.1 Překážky, které bránily osobě ohrožené v řešení situace nebo v kontaktu s pomáhajícími institucemi - 1. a 2. vlna

<i>Překážky, které bránily osobě ohrožené v řešení situace nebo v kontaktu s pomáhajícími institucemi</i>	První vlna pandemie C19		Druhá vlna pandemie C19	
	Počet odpovědí	Podíl respondentů	Počet odpovědí	Podíl respondentů
karanténa naší rodiny	6	2 %	6	3 %
nemoc Covid v rodině	0	0 %	6	3 %
omezení pohybu osob	68	18 %	27	14 %
uzavření škol	35	9 %	25	13 %
omezení provozu sociálních služeb, OSPOD, soudu, PČR	84	22 %	22	11 %
strach zvýšený nárůstem násilí	55	15 %	41	21 %
uzavření hotelů, ubytoven, AD	15	4 %	5	2,5 %
nedostupnost služby pomoci	7	2 %	1	0,5 %
žádné překážky se nevyskytly	234	62 %	113	58 %

Významné je zjištění, že pětina respondentů uvedla, že překážkou v řešení domácího násilí byl strach způsobený eskalací násilí.

Intervenční centra zajímalo, zda jejich uživatelé měli i v době druhé vlny pandemie zajištěnou dostatečnou nabídku pomoci či existovaly nějaké překážky bránící jim v řešení jejich situace nebo v kontaktu s pomáhajícími institucemi.

Tabulka č.2 Přehled subjektů, které (a kolikrát) respondenti v době mimořádných opatření kontaktovali s žádostí o pomoc

	První vlna pandemie C19						Druhá vlna pandemie C19					
	osobně		telefonicky		e-mail /skype		osobně		telefonicky		e-mail /skype	
IC	156	41,6 %	255	68 %	28	7,5 %	109	55,6 %	121	62 %	15	8 %
PČR	184	49 %	113	30 %	0		109	55,6 %	71	36 %	0	
OSPOD	68	18 %	75	20 %	3	0,8 %	65	33 %	43	22 %	4	2 %
-Justice	57	15 %	8	2 %	14	3,7 %	45	23 %	4	2 %	2	1 %
linka důvěry	0		11	3 %	0		0		11	6 %	0	
poradna pro oběti TČ	0		2	0,5 %	0		4	2 %	4	2 %	0	
KC	5	1,3 %	2	0,5 %	0		2	1 %	4	2 %	0	
AD	6	1,6 %	11	3 %	0		2	1 %	4	2 %	0	
Jiné	51	13,6 %	26	7 %	4	1 %	32	16 %	14	7 %	0	

- v první vlně oběti kontaktovaly více IC telefonicky než osobně, což bylo dáno omezením sociálních služeb – osobních kontaktů. Naopak byla využívána více telefonická podpora klientů.
- ve druhé vlně došlo k nárůstu kontaktů PČR, OSPOD i justice ze strany osob ohrožených, a to jak osobně, tak telefonicky. Důvodem pravděpodobně je, že ve druhé vlně nebyly zmíněné instituce tak razantně omezeny, jako ve vlně první, především v osobních kontaktech. Rovněž lze usuzovat na větší zájem o další typy ochrany před DN – návrhy na předběžná opatření dle Zákona o zvl. řízeních soudních či jiná právní podání. Byly též častěji nařizovány ze strany soudů jednání v opatrovnických řízeních.
- ve druhé vlně oběti kontaktovaly více telefonické linky, či další pracoviště pro oběti DN. Přesto z tabulek je zřejmé, že desetkrát častěji vyhledávaly podporu IC. Důvodem může být, že oběti DN se obracely se žádostí o pomoc spíše na specializovaná pracoviště (IC, poradny pro oběti, specializované linky pro oběti apod.) Rovněž PhDr. Štěpán Vymětal, Ph.D uvádí v průzkumu *Mapování výzev při poskytování služeb linek důvěry, ad hoc linek a on-line služeb v souvislosti s epidemií COVID-19, za účelem lepší připravenosti do budoucna*, že v době mimořádných opatření nedošlo k významnému nárůstu telefonátů s problematikou DN. Naopak specializovaná telefonická linka BKB 116 006 udává až 30% nárůst klientů s problematikou DN
- poradny pro oběti trestných činů byly ze strany obětí využívány pouze 2 % uživatelů služby IC
- významně obětím DN, jak v první, tak i ve druhé vlně covid 19 (cca 15 %) pomáhalo širší okolí – rodinní příslušníci, kamarádi, kolegové, také advokáti, psychologové, psychiatři apod.

ZÁVĚR ANALÝZY STATISTICKÝCH DAT A DOTAZNÍKOVÝCH ŠETŘENÍ

Pro závěrečné vyhodnocení pandemické situace ve vztahu k průběhu a dynamice domácího násilí ve sledovaných případech byla použita data z dotazníkového průzkumu APIC za obě monitorovaná období, tedy období březen - srpen 2020 a listopad 2020 - leden 202, také statistické údaje APIC za rok 2019 a rok 2020. Dané podklady umožnily přehledné porovnání sledovaných charakteristik a hledání případných trendů v oblasti domácího násilí od počátku pandemie C19.

Analýza statistických dat APIC ukazuje na dlouhodobý trend mírného poklesu počtu vykázaní násilné osoby ze společného obydlí v ČR v minulých letech. Právě proto nelze dovozovat, že důvodem poklesu vykázaní ve sledovaných dvou obdobích pandemie, jsou právě mimořádná opatření či samotná pandemie C19. Je na místě pro takový trend hledat korektní vysvětlení a pečlivě analyzovat, jak je tento nástroj ochrany před domácím násilím využíván samotnou Policií ČR. V roce 2015/2016 Sociofactor, s.r.o. ve svém výzkumu *Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu* (Topinka, 2016) uvádí, že institut vykázaní je většinou respondentů považován za užitečné opatření. Je tedy rovněž na místě sledovat, jak v kontextu doby lidé tento nástroj ochrany vnímají, respektive, zda se v čase mění či nemění nastavení veřejnosti a především ohrožených osob využívat pomoci Policie ČR.

Statistická data intervenčních center a srovnání let 2019 a 2020 ukazují na následující trend. V době první i druhé vlny pandemie je patrný mírný pokles zájmu o řešení domácího násilí. V době rozvolnění opatření je ale zřejmý nárůst zájmu osob ohrožených domácím násilím svou situaci řešit. Intervenční centra mohou tedy očekávat, že po rozvolnění opatření, popř. po opadnutí pandemie C19, vzroste významně zájem ohrožených osob o podporu ze strany intervenčních center.

Vyhodnocení

Porovnáním dat z dotazníkových šetření z první a druhé vlny epidemie C19 se některá zjištění potvrdila, jiná zaznamenala posun. Analýza dat prokázala, že:

1. První ani druhou vlnu epidemie C19 nelze jednoznačně označit jako příčinu eskalace, či dokonce vzniku DN. Na jedné straně se dá říci, že ve druhé vlně dochází, nejčastěji vlivem dlouhodobého stresu v rodinách, únavě z pokračujících omezení apod., u některých násilných osob k mírnému nárůstu agrese. Určitému typu násilníků se zavedením mimořádných opatření usnadnily podmínky pro páchaní násilí, kterého se dopouštějí např. častěji nebo v závažnější podobě. Jiné rodiny si naopak postupně na dlouhotrvající pandemii a opatření státu “zvykly” a svůj život, přesto, že se odehrával v atmosféře DN, tomu přizpůsobily. V případech dlouhodobého DN se karanténní opatření mohla stát dalším faktorem, který násilí v rodinách mohl ovlivnit.
2. Nabídka pomoci osobám ohroženým DN byla během obou vln dostupná a dostatečná, byly využívány nové formy poskytování služby jako např. online konzultace (distanční pomoc).
3. Pětina respondentů sdělovala, že strach z násilné osoby v době mimořádných opatření C 19 byl překážkou k vyhledání pomoci. Hypotézu, zda jsou „zavřené dveře“ a omezení sociálních kontaktů výraznou příčinou nárůstu právě tohoto strachu a pocitu ohrožení, je důležité ověřit.
4. V některých rodinách s DN navzdory mimořádným opatřením dokázali rodiče kooperovat, např. při péči o děti, o příbuzné, zajištění online výuky apod.
5. Mimořádná opatření významně neovlivňovala z pohledu pracovníků IC míru ohrožení respondentů.

Otázky, které zasluhují pozornost:

- Vykázání je jedním z efektivních preventivních nástrojů dostatečným ochrany před DN. V době pandemie je na místě výrazná propagace a medializace tohoto institutu, především ve vztahu k potenciálním obětem DN.
- Lze také pracovat s domněnkou, že čím delší bude pandemie a s tím související opatření v důsledku C 19, tím více krizových situací a situačního násilí v rodinách, se může překlenout do DN, tedy opakovaných incidentů s neměnnými rolemi - osoba násilná a osoba ohrožená.
- V době pandemie se prokázalo, že intervenční centra a další služby pro oběti trestných činů jsou zpravidla místy prvních kontaktů při vyhledání pomoci v případech DN. I po opadnutí pandemie C19 a zklidnění situace mohou tyto služby očekávat zvýšený zájem občanů o poskytnutí pomoci.
- Z průzkumu vyplynulo, že strach ohrožených osob z agresorů se v době pandemie stal pro oběť ohrožených osob násilí překážkou pro vyhledání pomoci. Rovněž média v této době informovala masivně veřejnost o vysokém nárůstu případů DN, o tom, že služby pro pomoc obětem jsou uzavřeny, že Policie ČR nefunguje, stejně tak státní správa. Otázkou je, zda tento mediální obraz nemohl umocnit obavy veřejnosti a potencionálních obětí, že se jim nedostane potřebné pomoci. V době pandemie by měl stát, prostřednictvím médií naopak daleko více poskytovat informace o možnostech pomoci v souladu se zákonem na ochranu před domácím násilím , tedy naopak oběti motivovat a povzbudit je k vyhledání pomoci, nikoli je demotivovat.
- V době pandemie NNO statisticky vyhodnocovaly data k DN. Ukázala se však odlišnost ve vnímání a posuzování jednotlivých případů (nutnost rozlišení DN a situačního násilí, krizových situací rodin, mezigeneračních neshody, rozvodových situací apod.). Výše uvedené otevírá prostor pro společnou diskuzi odborníků s cílem zvýšit efektivitu statistických sběrů a jejich vyhodnocování.
- Poskytovatelé služeb pro oběti domácího násilí hledali a nabízeli nové způsoby kontaktů s ohroženými osobami tak, aby byl kontakt rychlý, bezpečný a anonymní. V tomto směru se také nabízí prostor pro sdílení zkušeností s typy nabízené distanční pomoci ze strany jednotlivých poskytovatelů.

ZÁVĚR

Vzhledem k důležitosti tématu a k zajímavým zjištěním z průzkumu bude APIC pokračovat v průzkumu vlivu pandemie C19 na život osob ohrožených i po jejím opadnutí, což jistě přinese zajímavá srovnání s dosud proběhlými dotazníkovými šetřeními a umožní sledování vývoje domácího násilí v kontextu pandemie C19.